

Blunder van Chamberlain?

Appeasers schuldig verklaren is te gemakkelijk

De Conferentie van München is de geschiedenis ingegaan als het 'Verraad van München'. De Engelse premier Chamberlain had Sudetenland aan Hitler 'gegeven' in ruil voor garanties die de dictator niet nakwam. De *prime minister* had volgens critici verzuimd Hitler het vuur aan de schenen te leggen. 'München' zou dan ook een les moeten zijn hoe in de toekomst met dictators om te gaan. Toch wordt vaak vergeten te kijken *waarom* Chamberlain, en de andere *appeasers*, tot hun besluiten gekomen zijn.

Kleio gaat wat dieper in op de Verplichte Historische Voorbeelden. Met behulp van deze achtergrond-informatie kunt u uw leerlingen nog beter voorbereiden op de examenstof. Een serie om te bewaren dus. Dit artikel geeft achtergrondinformatie bij het verplichte voorbeeld *Conferentie van München (1938)*.

Een groter contrast was bijna niet mogelijk. Op woensdag 28 september 1938 hield Neville Chamberlain een speech in het Lagerhuis toen minister van Financiën Baldwin hem in de zaal een vel papier overhandigde. Chamberlain las met gebroken stem voor dat *Herr* Hitler hem, samen met Daladier en Mussolini, de volgende morgen had uitgenodigd in München voor een overleg over Sudetenland. Een gejuich steeg op in de volle zaal. Koningin(-moeder) Mary en mevrouw Chamberlain begonnen spontaan te huilen. Alle parlementsleden kwamen naar Chamberlain toe en feliciteerden hem en wensten hem geluk tijdens de bespreking. Nou ja... alle? Parlementslid Churchill werd niet meegesleept door de emoties van het moment. Hij vroeg zich af of

de mening van Tsjecho-Slowakije was gevraagd. De juichstemming was echter begrijpelijk. Chamberlain was al twee keer eerder naar Duitsland gevlogen. Telkens had Chamberlain geprobeerd duidelijkheid te krijgen over de geopolitieke toekomstplannen van Hitler en garanties hieromtrent af te dwingen. Dat was geen gemakkelijke opgave geweest. Er was Hitler veel aan gelegen Sudetenland *Heim ins Reich* te krijgen. In dit Tsjechische grensgebied woonden veel Duitsers en Duitssprekende Tsjechen. Ook was het gebied rijk aan grondstoffen en stonden er Skoda-fabrieken. Omdat het Westen nauwelijks tegen de aansluiting van Oostenrijk bij nazi-Duitsland had geprotesteerd, was voor Hitler c.s. een volgende stap richting een groter Duitsland niet meer dan logisch.

Oorlogsspanning

De *appeasers* in Engeland – waaronder dus Chamberlain – wilden koste wat het kost een oorlog voorkomen en begrepen dat de vrede alleen bewaard kon worden ten koste van de Tsjechen. De bepalingen van het Verdrag van Versailles drukten zwaar op het Duitse gemoed, en ook veel mensen in Groot-Brittannië meenden dat de Duitsers wel erg zwaar waren gestraft. De eisen van Hitler werden dan ook niet als onredelijk bestempeld. Maar omdat er nog steeds geen duidelijke afspraken en garanties waren gemaakt, en Hitler bleef dreigen het gebied in te nemen, steeg de oorlogsspanning in West-Europa in de herfst van 1938. In de buurt van Buckingham Palace werden zelfs al loopgraven aangelegd. De Britten hadden de mobilisatie van de vloot afgekondigd en een escalatie leek aanstaande. Maar gelukkig, Hitler wilde toch nog een keer praten.

'Gejuich steeg op in de volle zaal. De koningin en mevrouw Chamberlain begonnen spontaan te huilen'

De conferentie werd gehouden in de *Führerbau* in München, maar eigenlijk is het woord 'conferentie' niet passend voor deze bijeenkomst. Er was weinig voorbereid: zo was er geen agenda, geen voorzitter, en de gesprekken over Sudetenland verliepen nogal

Ben Vriesema is hoofdredacteur van Kleio.

Hitler begroet Chamberlain voor Hotel Dreesen in Godesberg, 24 september 1938. Foto: Bundesarchiv.

Onder: De Führerbau in München. Foto: Ben Vriesema. Rechterpagina: Het plakkaat op de Führerbau dat herinnert aan de ontmoeting, in het Duits, Tsjechisch en Slowaaks. Niet in het Engels. Foto: Ben Vriesema.

chaotisch. De uitkomst kennen we: Sudetenland werd binnen een paar dagen bij het Duitse Rijk gevoegd. De twee Tsjechische vertegenwoordigers mochten niet bij de gesprekken zijn en waren gedwongen nagelbijtend te wachten tot er een besluit was gevallen over hun land.

Nice quiet sleep

Toen het document met daarin de bepalingen en de garanties getekend moest worden, bleek de inktpot leeg. In de tijd dat er een nieuwe werd gehaald, had Hitler de moeite kunnen nemen het document te lezen. Hij deed dat echter niet, krabbelde snel zijn handtekening onder het formulier en verdween als eerste uit het gebouw. Mussolini, Chamberlain en Daladier werden de volgende dag in hun thuislanden opgewacht door enthousiaste menigten. Voor 10 Downing Street stond het zwart van de mensen die Chamberlain massaal toezongen. Op de stoep hield hij een korte speech, eindigend met: 'Go home and get a nice quiet sleep.' Hij sprak ook zijn beroemde – later beruchte – woorden: 'I believe it is peace for our time.' De blijdschap

in Engeland was zo groot dat de premier zelfs door koning George VI werd uitgenodigd om vanaf het balkon van Buckingham Palace te zwaaien naar het toegestroomde publiek. Een unicum in de Britse geschiedenis, want het koningshuis diende zich niet te verbinden aan (de politiek van) een politicus. En ook in Nederland was men blij dat een komende oorlog afgewend was. Kaas en tulpen werden naar Chamberlain gestuurd om hem te bedanken voor het bewaren van de vrede.

Lieve vrede

De blijdschap over de deal die Chamberlain c.s. had gesloten met Hitler verdween echter als sneeuw voor de zon tijdens het debat over de conferentie dat enkele dagen later in het House of Commons volgde. Het was inmiddels duidelijk geworden dat Hitler het gebied in de schoot geworpen had gekregen en dat de Tsjechen de slachtoffers waren van de *appeasers*. Op 10 oktober zou de bezetting van het gebied al voltooid moeten zijn en in sommige gebieden zou (onder internationaal toezicht) een volkstemming worden gehouden.

Nadat Chamberlain en Daladier tot een vergelijk waren gekomen met Hitler, lichtten zij de twee Tsjechische vertegenwoordigers in. Toen duidelijk werd dat de lieve vrede was opgeofferd ten koste van Tsjechische burgers en Tsjechisch grondgebied, was een van de diplomaten spontaan in huilen uitgebarsten. Die lieve vrede was er ook niet tijdens het debat over de conferentie. Ja, de vrede was bewaard, maar ten koste van wat? Churchill verwoordde het zo: 'You were given the choice between war and dishonour. You chose dishonour and you will have war.' Toen Hitler op 15 maart 1939 de rest van Tsjecho-Slowakije bezette, was duidelijk dat de appeasementpolitiek gefaald had. Hitler had zijn krabbel gezet onder een vel papier, maar hechtte aan de inhoud in het geheel geen waarde. Hij had aangevoeld dat de Engelsen en de Fransen – door Mussolini meesmuilend 'naaktslakken' genoemd tegenover een vertrouweling – te bang waren hem een definitief halt toe te roepen.

Guilty Men

Maar had Chamberlain een andere optie? Oorlog leek nabij, en men was bekend met de verwoestende gevolgen van een grote oorlog. Veel mensen waren ervan overtuigd dat dat niet nog een keer mocht gebeuren. Toch zijn er binnen de Britse historiografie genoeg personen te vinden die menen dat Chamberlain, en ook zijn voorganger Baldwin, schuldig zijn aan het 'Verraad van München'. De *Guilty Men*-school stelt dat de *appeasers* de defensie hebben verwaarloosd en geen oog hadden voor de Duitse dreiging. Critici van genoemde *Guilty Men*-school menen dat het iets genuanceerder ligt: omdat Groot-Brittannië tijdens het interbellum een natie in verval was, kon het land onmogelijk in staat zijn op meerdere fronten oorlog te voeren. Wanneer je dan met een van de drie potentiële vijanden (in casu Duitsland; de andere waren

Italië en Japan) tot een vergelijk kon komen, versterkte dit je eigen positie.

Een andere reden om vast te houden aan de appeasementpolitiek was de ontwikkeling van gespecialiseerde bommenwerpers. Hiermee lag de verdediging van Engeland niet meer langs de 'white cliffs of Dover', maar verschoof deze naar de Rijn. Immers, de bommenwerpers zouden met gemak Nederland en België kunnen bereiken, en omdat de Engelsen de Nederlandse veiligheid garandeerden, moest een oorlog met Duitsland worden voorkomen. Chamberlain zette dan ook in op een versterking van de luchtmacht (deze moest een afschrikwekkende werking hebben op de Duitsers) en – tegelijkertijd – op onderhandelingen met de Duitsers om slachtpartijen op het vaste land, zoals tijdens de Eerste Wereldoorlog, te voorkomen.

Eigen gelijk

Chamberlain stond in West-Europa zeker niet alleen met zijn appeasementpolitiek. De Nederlandse premier Colijn steunde het tweesporenbeleid van Chamberlain van enerzijds herbewapening, anderzijds streven naar een overeenkomst met Duitsland, want het Verdrag van Versailles was ook in zijn ogen aan herziening toe. En ook Léon Blum, korte tijd minister-president van de Franse Volksfront-regering, was van mening dat het best mogelijk was tot een vergelijk met Duitsland te komen. Het lijkt dus iets te gemakkelijk Chamberlain als grote Vredevorst pontificaal schuldig te verklaren aan het 'Verraad van München' en het verraad aan de Tsjechen. Er rest slechts nog één vraag: had hij iets anders kunnen doen? Hij was zelf overtuigd van zijn eigen gelijk en zijn eigen politiek. Dat valt hem – wellicht – te verwijten. ■

Bronnen en verder lezen

'Schuldige mannen? Neville Chamberlain, Hendrikus Colijn en de Duitse dreiging, 1933-1938.' Tijdschrift voor Geschiedenis, R. van Diepen (1998, afl. 1).
Hitler. Opkomst en ondergang van een Duits politicus. Willem Melching (Amsterdam 2013).
Duivelspact. Hitlers verbond met Stalin, 1939-1941. Roger Moorhouse (Utrecht 2016).
Joseph Goebbels. Hitlers spindoctor. Een selectie uit de dagboeken, 1933-1945. Willem Melching & Marcel Stuijenga (red.) (Amsterdam 2011).
Adolf Hitler. Het einde van een mythe. John Toland (IJmuiden 1983).

WORD MASTER OF EDUCATION

Een investering in jezelf die je op voorsprong zet!

Kies voor de eerstegraads lerarenopleiding Geschiedenis bij Fontys in Tilburg.

- Driejarige opleiding
- Colleges op woensdagmiddag en -avond
- Accent op vakinhoud, onderzoek en brede rol eerstegraads docent
- Kleinschalig karakter

Wil je vrijblijvend kennismaken met onze opleiding?
Volg dan losse modules.

NIEUW! Masteropleiding Toetsdeskundige
Voor de professional die de toets- en beoordelingspraktijk wil innoveren en verbeteren.

Kijk op fontys.nl/flot-masters voor meer informatie.

